

Söö rohekaid
banaane, et
vähendada vere
glükoosisaldust

Pese hambaid,
et toetada keha
immuunsust

Mine õue treenima,
et saada
D-vitamiini

Söö vahepalaks
papaia, et vältida
seedeensüümide
puudust

HÄID NIPPE KÕHU TERVISE HEAKS

Välti kunstlike
magusaineid,
mis võivad häirida
soolte tasakaalu

Lõdvesta meel,
et vältida
maoprobleeme

Harrasta kerget
joogat, et paran-
dada seedimist

Söö kääritatud toite,
et saada tervislikke
probiotikume

200 VIISI,
KUIDAS TASAKAALUSTADA SOOLESTIKU
MIKROBIOOMI
JA PARANDADA TERVIST!

Lindsay Boyers, CHNC

Originaali tiitel:
Lindsay Boyers, CHNC
Gut Health Hacks
2021

Kõik õigused käesolevale väljaandele on seadusega kaitstud. Kogu raamatut või ükskõik millist osa sellest ei ole lubatud reprodutseerida, paljundada ega levitada ükskõik millisel viisil või milliseks otstarbeks ilma autoriõiguse valdaja kirjaliku loata.

Paljud tootjate ja müüjate kasutatavad tootenimed on kaubamärgid. Kohas, kus need nimed raamatus esinevad ja kus kirjastaja oli kaubamärgi nõudest teadlik, on nimetused trükitud suure algustähega.

See raamat on mõeldud pakkuma ainult üldise iseloomuga infot, mitte teavet tervisliku seisundi diagnoosimiseks ega ravimiseks. Terviseprobleemide keerukuse, individuaalsuse ja spetsiifilisuse valguses pole selle raamatu eesmärk asendada professionaalset meditsiinilist nõu. Siin raamatus pakutud ideed, protseduurid ja soovitused on mõeldud täiendama, mitte asendama välja õppinud meditsiinispetsialisti nõuannet. Konsulteeri oma perearstiga enne siin raamatus pakutud soovitude tarvitusele võtmist ja ka igasuguse seisundi asjus, mis nõuab diagnoosimist või meditsiinitöötaja tähelepanu. Autor ja kirjastaja ütlevad lahti vastutusest igasuguste ebasoodsate mõjude eest, mis tulenevad otseselt või kaudselt siin raamatus sisalduva info kasutamisest.

Tõlkinud Virge Õuemaa
Toimetanud Evelin Piip
Korrektuuri lugenud Mari Mets
Kaane kujundanud Reet Helm

Copyright © 2021 by Simon & Schuster, Inc. All rights reserved.
Published by arrangement with Adams Media, an Imprint of Simon & Schuster, Inc., 1230 Avenue of the Americas, New York, NY 10020, USA.
© Tõlge eesti keelde ja eestikeelne väljaanne. Kirjastus ERSEN, 2022.

B09417422
ISBN 978-9949-82-952-1

Kõik kirjastuse Ersen raamatud ja e-raamatud on saadaval veebipoest
www.ersen.ee

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	10	17. Tunne betaiinvesinik-	
1. peatükk		kloriidi soojust.....	29
HINDA KÕHU TERVIST		18. Vaata, kas oled tundlik ..	30
ÕIGESTI	11	19. Otsi varjatud nakkusi.....	31
1. Otsi märke.....	13	20. Kontrolli oma välja-	
2. Pea päevikut!.....	14	heidet.....	32
3. Jäta menüüst välja mõned		21. Suurenda D-vitamiini-	
toiduained.....	15	sisaldust veres	33
4. Vaata, enne kui vett		22. Tee kõik oma vere	
tõmbad	16	B₁₂-vitamiini-sisalduse	
5. Kontrolli, kas pinnale jääb		suurendamiseks	34
midagi hulpima	17	23. Ole teadlik B₁₂-vitamiinist..	35
6. Pane tähele, kuidas su		24. Lisa oma ellu A-vitamiini..	36
väljaheide lõhnab	18	25. Kohtu meistriga	
7. Pööra tähelepanu värvile ...	19	(antioksidandiga)	37
8. Mõõda aega	20	26. Lahenda rauaprobleem ...	38
9. Pea roojamispäevikut.....	21	27. Saa korda magneesiumi	
10. Heida pilk oma pissile	22	tarbimine	39
11. Nuusuta oma hingeõhku ..	23	28. Väldi raskmetalle.....	40
12. Nuusuta oma kaenla-		29. Ära lase histamiinitaset	
aluseid.....	24	kõrgeks	41
13. Ava suu ja ütle „aaaaa“ ...	25	30. Lase uurida oma kilp-	
14. Tee süljeproov	26	nääret	42
15. „Peedista“ oma		31. Näpista oma käsivart.....	43
seedekulglat.....	27	32. Kontrolli oma hingeõhku..	44
16. Kontrolli söögisoodaga..	28	33. Uuri hoolikalt, kui	
		stressis sa oled	45
		34. Vaatle oma nahka.....	46

35. Jälgi oma roojamis- sagedust	47
36. Ohjelda oma suhkru- himu.....	48
37. Kaalu ennast.....	49
38. Pea arvet oma pea- valude üle.....	50
39. Ole valvel kõhupuhituse suhtes	51
40. Pea silmas meeoleolu kõikumisi.....	52

2. peatükk

MUUDA TOITUMIST JA SÖÖMISHARJUMUSI .....

41. Viska töödeldud toidud menüüst välja.....	55
42. Söö kõht kiudainetest täis	56
43. Kahekordistades kiud- ainete hulka, kahekordistad kasulikku	57
44. Lase kääritatud toitudel hea maitsta	58
45. Pumpa end täis prebiootikume	60
46. Vaheta kohv sigurijuure vastu	61
47. Joo seeni	62
48. Rüüpa musta teed	63
49. Kõrvalda menüüst suhkur	64
50. Väldi kunstlikke magus- aineid	65
51. Võta kvartsetiini järje- korda.....	66

52. Mugi mangosid.....	67
53. Söö rohekaid või rohelisi banaane	68
54. Too tagasi valge kartul...	69
55. Keeda ja jahuta tärglised..	70
56. Kaalu üleminekut gluteenivabale dieedile	71
57. Söö kaerahelbeid külmalt.....	72
58. Imetle Kreeka pähklite väge	73
59. Päästa valla parapähklite vägi	74
60. Sea esmatähtsaks palju rasvu	75
61. Suurenda oomega-3- rasvhapete osakaalu.....	76
62. Topi end täis polüfenoole..	77
63. Tarvita ristõielisi köögi- vilju	78
64. Kaunista koriandri- lehtedega.....	79
65. Vali kalu hoolikalt	80
66. Mälu rohkem!.....	81
67. Lisa oma päeva jogurtit ..	82
68. Valmista köögivilju.....	83
69. Idanda teravilju	84
70. Loobu tavalistest piimatoodetest	85
71. Saada paksendajad kus see ja teine	86
72. Kombineeri toiduaineid ..	87
73. Kasuta toiduvalmista- misel kookosõli.....	88
74. Nirista roogadele oliivi- õli.....	89

75. Muuda toitumist aastaaegade rütmis.....	90
76. Proovi rohkem papaiat ..	91
77. Proovi vahelduvat paastumist	92
78. Lõpeta näksimine.....	93
79. Söö teadlikult.....	94
80. Rõhu vaheldusrikkuse!..	95

3. peatükk

HOOLITSE OMA KEHA

EEST 97

81. Võta multivitamiinist parim	99
82. Hoia oma organismi B ₁₂ - vitamiini-sisaldus üleval.....	100
83. Võta sihikule tsink	101
84. Lisa menüüsse rohkem rauda.....	102
85. Leia hea probiootikum ..	103
86. Tarbi seedeensüüme ...	104
87. Pihusta nahale magneesiumi	105
88. Manusta D-vitamiini....	106
89. Pöördu õunaäädika poole.....	107
90. Tarbi mõruaineid	108
91. Lõhu biokile	109
92. Kaalu ternespiima tarvitamist	110
93. Puhasta organism parasiitidest	111
94. Paranda soolestiku terviklikkust	112
95. Tühjenda soolt iga päev .	113
96. Hüppa batuudil	114

97. Lase endale lümfi- massaaži teha	115
98. Ära jäta hooletusse oma suud	116
99. Jäta suuloputusvesi ära..	117
100. Liigu rohkem	118
101. Osta uus voodi.....	119
102. Välti antibiootikume ..	120
103. Joo kõrvetisi leeven- davaid jooke.....	121
104. Rüüpa piparmündi- teed	122
105. Lase endale nõelu panna.....	123
106. Suurenda oma orga- nismi glutatioonisisaldust...	124
107. Toeta maksa	125
108. Puhasta harjaga nahka	126
109. Söö rohelist	127
110. Küüri soolikaid	128
111. Masseuris sisikonda.....	129
112. Mine õue trenima	130
113. Kasuta rohkem glutamiini.....	131
114. Sega joogi sisse psülliumikesti	132
115. Pane asjad magneesiumiga liikuma	133
116. Lõpeta söömine õhtul kella kaheksaks	134
117. Venita oma kõhtu joogaga	135
118. Alusta päeva smuutiga ..	136
119. Jäta söömisega liialdamine	137

120. Kuula oma keha..... 138

4. peatükk

SEA ESIKOHALE OMA

VAIMNE TERVIS 139

121. Vähenda stressi 141

122. Proovi veidike armas-
tavat heatahtlikkust 142

123. Mõtletöö röömsaid
mõtteid 143

124. Loo päris elu sotsiaal-
võrgustik 144

125. Pane telefon käest 145

126. Usalda oma kõhtu 146

127. Tee oma käed
mullaseks 147

128. Naera nii palju kui
võimalik 148

129. Kutsu esile okserefleks ..149

130. Kasuta oma telefoni
otstarbekalt 150

131. Ümista kaasa 151

132. Kasuta oma kõhtu!..... 152

133. Võta külma dušši.....153

134. Tee üht asja korraga... 154

135. Ligune soolades..... 155

136. Laula! 156

137. Kuula binauraalseid
rütme 157

138. Kujunda välja
hommikurutiin 158

139. Vala mõtted välja 159

140. Põgene loodusesse 160

141. Naerata endale 161

142. Korista segadus 162

143. Vali oma mõtteid..... 163

144. Muuda oma mis-siis-
kuisid 164

145. Muretse graafiku järgi.. 165

146. Delegeeri 166

147. Pane paika piirid 167

148. Ütle „ei“ 168

149. Tunnusta ennast..... 169

150. Keskendu sellele, mida
sa saad teiste heaks teha.....170

151. Paastu sotsiaal-
meediast 171

152. Tee oma voodi korda ..172

153. Vannu see välja.....173

154. Rahune raamatu
seltsis 174

155. Jäta ruum endast maha
sellisena, nagu see oli siis,
kui sinna sisenesid 175

156. Räägi endaga kenasti..176

157. Nutu end tühjaks 177

158. Vaata oma hirmudele
otsa 178

159. Jahuta end maha 179

160. Küsi abi 180

5. peatükk

TEE MUUDATUSI OMA ELU- STIIILIS JA KESKKONNAS..181

161. Osta kohalikke tooteid ..183

162. Joo kohe pärast
ärkamist vett..... 184

163. Soojenda vett..... 185

164. Ärka varem üles..... 186

165. Jäta hilisõhtune
näksimine.....187

166. Maga vasakul küljel ... 188

167. Kaabi keelt	189	184. Aja end toolilt üles.....	207
168. Mine pärast ärkamist jalutama	190	185. Vähenda treeningu intensiivsust	208
169. Tühjenda soolt plaani järgi.....	191	186. Kujunda välja igapäe- vane rutiin	209
170. Kontrolli oma number kahe tegemise asendit	192	187. Alusta päeva päikesega.....	210
171. Masseurid lahkliha	193	188. Keera öövalgustid hämäraks	211
172. Võta päikest.....	194	189. Kupata oma telefon magamistoast minema	212
173. Ütle „ei“ mittesteroid- setele põletikuvastastele ravimitele.....	195	190. Ärka aeglaselt	213
174. Loobu happesuse vähendajatest	197	191. Käi enne magama- minekut vannis.....	214
175. Piira alkoholi tarvita- mist.....	198	192. Taga õige toatempe- ratuur	215
176. Veeda rohkem aega loomade seltsis	199	193. Valmista ise süüa	216
177. Vaheta välja oma puhastusvahendid	200	194. Kasuta ventilaatoreid ..	217
178. Pese, ära desinfitseeri..	201	195. Vaheta oma köögi- nõud välja.....	218
179. Vaata, mida sa nahale kannad	202	196. Kaunista taimedega ..	219
180. Ära põleta lõhna- küünlaid	203	197. Jäta kingad ukse juurde.....	220
181. Puhasta õhku	204	198. Kohenda oma treeningukava	221
182. Filtreeri vett.....	205	199. Lülita wifi ööseks välja...	222
183. Jäta plastiga hüvasti ..	206	200. Jäta suitsetamine maha.....	223

SISSEJUHATUS

Käes on aeg hakata kasutama oma kõhu hämmastavat väge! Kõhu tervis on korralikuks seedimiseks eluliselt tähtis, kuid see on vaid jäämäe tipp. Sinu kõhu tervis on seotud ka su immuunfunktsiooni, vaimse tervise ning üldise tervise- ja heaoluseisundiga. Kui kõht on korrast ära, on võimatu elada oma parimat elu. Kuna aga saadaval on sedavõrd palju informatsiooni, võib tunduda rusuv proovida seda kõike läbi sortida. Tee tutvust raamatuga „Häid nippe kõhu tervise heaks“.

Siit raamatust leiad kakssada nippi, mis aitavad lihtsustada kõike, mida tasub oma kõhu tervise parandamise kohta teada. Sa õpid, kuidas hinnata oma praegust kõhu funktsioneerimist, parimaid toitumist ja elustiili puudutavaid muudatusi, mida võid oma kõhu toetamiseks teha, ning kuidas parandada oma kõhu tervist, seades esikohale oma vaimse tervise.

Raamatus tutvustatavad nipid võivad luua kõhu tervise seisukohast mitte ainult suuri häid muutusi, vaid on ka hõlpsasti elus rakendatavad. Alguses võid teha käputäis asju korraga ja jõuda hiljem elustiili juurde, mis toetab täielikult su kõhu tervist, või asuda kohe asja kallale ja oma kõhu tervis põhjalikult käsile võtta – valik on sinu.

Olenemata sellest, kas kuuled kõhu tervise tähtsusest esimest korda või otsid tehtavaid samme, mida astuda, tuginedes oma teadmistele, on selle raamatu eesmärk hoida sinu kõht tipp-topp vormis.

1. peatükk

HINDA KÕHU TERVIST ÕIGESTI

Kui sa oled selle raamatu kätte võtnud, on suur võimalus, et juba kahtlustad endal mõningaid kõhuprobleeme. Ehk kimbutavad sind seedekulgla seotud sümptomid, näiteks gaasid, kõhupuhitus, kõhulahtisus või -valu või annavad endast märku vähem ilmsed hädad, nagu väsimus, peavalu, lööve ja liigesevalu. Suurima tõenäosusega on sul segu mõlemast. Aga su isiklikest kõhuredest olenemata aitavad siin peatükis pakutavad hindamisviisid sul täpselt tuvastada, mis toimub ja millised tegurid sinu hädasid soodustavad.

Sa saad teada, kuidas oma väljaheite (ära muretse, sa ei pea seda puudutama!), naha, seedekulgla seotud sümptomite ja keha lõhna järgi välja selgitada, mis toimub pinna all. Samuti saad teada, kuidas teatud vitamiinid, mineraalid ja teised toitainete segud kõhu tervises oma rolli mängivad ja kuidas aru saada, kas keha saab kõike piisavas koguses. Mõningaid hindamisi on lihtne teha kodus, kasutades tavalisi köögikapis leiduvaid koostisaineid, näiteks söögisooda. Teised eeldavad tervishoiutöötaja osalust. Võid alustada ühega või teha neid kõiki – valik on sinu. Avastanud asjad, mis võivad kõhuprobleeme soodustada, oled valmis siirduma siin raamatus tutvustatud ülejäänud nippide juurde, et oma kõhu tervis uuesti korda saada.

OTSI MÄRKE

See ei pruugi olla tõeline hindamiskatse, kuid sümptomite märkamine ja mustrite tuvastamine on kõhu tervise hindamisel olulised. Kui mõtled oma kõhule, siis probleemile viitavad sellised sümptomid nagu:

- gaasid;
- kõhupuhitus;
- kõhukinnisus;
- kõhulahtisus;
- kõhuvalu;
- kõrvetised;
- röhitsemine.

Kuid paljud märgid ei pruugi olla nii ilmsed. Kui kõht on korras ära, võib see mõjutada negatiivses mõttes kogu keha, põhjustades süsteemseid sümptomeid, mida sa ei pruugi isegi kõhuga seostada, kui sellele tõeliselt tähelepanu ei pööra. Mõned neist sümptomitest on järgmised:

- isud, eriti suhkru või töödeldud süsivesikute järele;
- seletamatu kaalukaotus või -tõus;
- ärevus;
- meeleolu langus;
- unetus (raskused uinumise või magamisega);
- nahalööve, akne, ekseem või psoriaas;
- keskendumisraskused;
- krooniline väsimus;
- autoimmuunhaigused.

Pea meeles, et see loetelu ei ole lõplik. Kui sind vaevavad mis tahes kroonilised, kaua püsivad sümptomid, mis ei taha ära minna, siis jälgi neid ja vaata, kas leiad seoseid oma stressitaseme, toitumise või üldise elustiiliga. Kui nii, võib kõhu korda saamine aidata probleemi lahendada või vähemalt leevendada.

PEA PÄEVIKUT!

Kasulik moodus tuvastada sümptomite ja toitumise vaheline seos on pidada toidupäevikut. Toidupäevik aitab kindlaks teha, millist tüüpi toiduained võivad püsivaid sümptomeid põhjustada. See on väga lihtne. Sul tuleb need ainult kirja panna.

- Mida sa sööd?
- Millal sa sööd?
- Kõik sümptomid, mida sa sel päeval märkad.
- Milline on sinu meeleolu?
- Kui palju energiat sul on?
- Kui hästi (või halvasti) sa magad?

Oluline on panna kirja kõik, mida sa sööd, ükskõik, kui väike või tähtsusetu see sinu arvates on. Kui oled tundlik gluteeni suhtes, piisab sümptomite tekkeks ühest või kahest ampsust, seega tasub täpselt jälgida, mida sa suhu pistad.

Samuti on oluline kirjutada üles iga sümptom või kõik, mis tundub korrast ära olevat. Teatud sümptomeid ei pruugi sa seeditamisega seostada, kuid need võivad olla lähedalt seotud. Näiteks liigesevalu, kehv mälu ja väsimus on märgid kõhu halvast tervisest, kuid pole nii ilmsed nagu teised märgid, nagu näiteks kõhupuhitus või -lahtisus.

Pea meeles, et kuigi paljud inimesed on närvate või ebamugavate sümptomitega elama õppinud, ei ole need normaalised. Isegi kui miski on vaevanud sind mitu aastat ja sa oled õppinud kohanema, pane see kirja. Võib-olla saad seostada seda mõne toiduga, mis sulle meeldib.

Veel üks asi, mida meeles pidada, on see, et sümptomid ei ilmu alati kohe. Võid mingile toiduale reageerida kaks või kolm päeva hiljem, nii et pööra tähelepanu ka neile seostele ja mustritele.